

ЛИТОВСКІЙ ВѢСТНИКЪ.

ОФИЦИАЛЬНАЯ

ГАЗЕТА.

№

95.

KURYER LITEWSKI.

GAZETA URZĘDOWA.

Вильна. Пятница. 26-го Ноября — 1837 — Wilno. Piątek. 26-go Listopada.

ВНУТРЕННІЯ ИЗВѢСТІЯ.

Санктпетербургъ, 19-го Ноября.

16-го Октября, Его Императорское Высочество, на проездъ своемъ чрезъ Мелитопольскій Узъдъ, съ особеннымъ вниманіемъ обозрѣвалъ Нѣмецкія Колоніи Меннонитовъ богатыя обширнымъ скотоводствомъ и отличающіяся дѣятельною промышленностію своихъ обитателей; и съ удовольствіемъ видѣлъ благоустроенныя поселенія Нагайцевъ, недавно измѣнившихъ кочевую жизнь на осѣдную и пробывши нѣсколько времени во вновь возникающемъ городѣ Нагайскѣ, прибылъ на ночлегъ въ Бердянскъ, вновь устрояемый портъ на сѣверозападномъ берегу Азовскаго Моря.

17-го числа, въ Воскресенье, Государь Наслѣдникъ Цесаревичъ, отслушавши Божественную Литургію въ Бердинскомъ Соборѣ, продолжалъ путь свой по тракту на Таганрогъ; на станціи Новоспасской былъ встрѣченъ Полковникомъ Гладкиль, Атаманомъ Азовскихъ Казаковъ, недавно тутъ поселенныхъ; въ Греческомъ городѣ Мариуполѣ, обозрѣвши портъ его, имѣлъ обѣденный столъ; по выѣздѣ отсюда съ любопытствомъ разсматривалъ обширныя равнины по теченію рѣки Калміуса; памятные первымъ бѣдственнымъ для Руси знакомствомъ съ Татарами, и по переправѣ чрезъ сію рѣку, былъ привѣтствуемъ Генералъ-Лейтенантомъ Ефремовымъ отъ лица земли Войска Донскаго, и къ вечеру прибылъ въ Таганрогъ.

18-го числа, Государь Великій Князь изволилъ посѣтить дворецъ, въ которомъ скончался Императоръ АЛЕКСАНДРЪ I, въ память котораго совершена была панихида, и потомъ, удостоивши принять почетнѣйшихъ гражданъ Таганрога, обозрѣлъ Греческій монастырь и близъ оного поставленный монументъ Императору АЛЕКСАНДРУ I, удостоивъ своимъ посѣщеніемъ богоугодныя заведенія, гимназію, выставку произведеній, таможенную и пакгаузы, на берегу пристани расположенныя, и проѣхавъ городъ во всѣхъ направленіяхъ, выѣхалъ, въ одиннадцатомъ часу утра, изъ Таганрога, и имѣлъ обѣденный столъ въ городѣ Ростовѣ; по выѣздѣ отсюда чрезъ крѣпость Св. Димитрія, останавливался въ Армянскомъ городѣ Нахичеванѣ, жители коего привѣтствовали Высочайшаго Путешественника хлѣбомъ солью; въ четыре часа по полудни, Его Высочество прибылъ въ Аксайскую Станицу, лежащую на правомъ крутомъ берегу Дона, на большой дорогѣ изъ-за Кавказа въ Москву; здѣсь Государь Наслѣдникъ расположился на ночлегъ въ сладостномъ упованіи, на утро встрѣтитъ Государя Императора, Августѣйшаго Родителя своего, возвращавшагося изъ-за Кавказа.

19-го числа, исполнилась надежда Его Высочества. Государь Императоръ изволилъ прибыть въ Аксайскую Станицу въ третьемъ часу по полудни, и вмѣстѣ съ Государемъ Наслѣдникомъ имѣлъ здѣсь отдохновеніе отъ многотруднаго дальняго пути своего. Его Императорское Величество пробылъ въ Аксаѣ до утра 21-го числа.

21-го числа, Государь Императоръ, вмѣстѣ

WIAOMOŚCI KRAJOWE.

Sankt-Petersburg, 19-go Listopada.

Дня 16-го Паździernика, JEHO CESARSKA WYSOKOŚĆ, w przejeździe swoimъ przez powiatъ Melitopolski, ze szczególną uwagą oglądałъ Niemieckie kolonie Mennonisów, zamożne w obszerną hodowlę bydła i odznaczające się czynnymъ przemysłemъ swoichъ mieszkańców, i z zadowoleniemъ widziałъ dobrze urządzone osady Nogajców, którzy nie dawno zamienili życie koczownicze na osiadłe, a zabawiwszy czasъ niejaki w nowo powstałymъ mieście Nogajsku, przybyłъ na noclegъ do Berdiańska, nowo urządzonego portu na północy-zachodnimъ brzegu morza Azowskiego.

Дня 17-го, w Niedzielę, NASTĘPCA CESARZEWICZ, po wysłuchaniu Mszy Świętej w Soborze Berdiańskim, jechałъ dalej traktemъ na Taganrog; na stacyi Nowospaskiej byłъ spotkany przezъ Półkownika Hładkiego, Atamana Kozakówъ Azowskich, nie dawno tu osiadłych; w Greckimъ mieście Mariupolu, obejrzawszy portъ jego, miałъ obiadъ; po wyjeździe ztądъ oglądałъ z ciekawością obszernie równiny ponadъ rzeką Kalmiusą, pamiętne z pierwszej nieszczęśliwej dla Rusi znajomości z Tatarami, a po przeprawie przezъ tę rzekę, byłъ powitany przezъ Jenerał-Porucznika Jefremowa w imieniu Ziemi Wojska Dońskiego; ku wieczorowi przybyłъ do Taganrogu.

Дня 18-го, WIELKI XIAŻE JEHO MOŚĆ, raczyłъ odwiedzić pałacъ, w którymъ umarłъ CESARZ ALEXANDER I, za którego odprawiono żałobne nabożeństwo, a potemъ udarowałъ przyjęciemъ znakomitszychъ mieszkańcówъ Taganrogu, oglądałъ monastyrъ Grecki i blisko niego wystawiony pomnikъ CESARZOWI ALEXANDROWI I, uszczęśliwiłъ swą bytnością szpitala, Gimnazjum, wystawę produktówъ, tamożnię i pakhausy, na brzegu przystani rozłożone; a przejechałъ miasto we wszystkichъ kierunkachъ, o jedenastey zrana wyjechałъ z Taganrogu, i miałъ obiadъ w mieście Rostowie; po wyjeździe ztądъ przezъ twierdzę Sw. Dymitra, zatrzymałъ się w Ormiańskimъ mieście Nachiczewanie, którego mieszkańcy spotkali Najjaśniejszego Gościa z chlebemъ i solą; o czwartey z południa, JEHO WYSOKOŚĆ przybyłъ do stancyi Aksayskiej, leżącej na prawymъ spadzistymъ brzegu Donu, na wielkiej drodze z Zakaukazu do Moskwy; tu CESARZEWICZ JEHO MOŚĆ stanąłъ na noclegъ, w słodkiej nadziei spotkania nazajutrzъ CESARZA JEHO MOŚCI, NAIJAŚNIEJSZEGO RODZICA Swojego, z Zakaukazu powracającego.

Дня 19-го, nadzieja JEHO WYSOKOŚCI spełniła się. CESARZ JEHO MOŚĆ raczyłъ przybyć do stancyi Aksayskiej o trzeciej z południa, i razemъ z CESARZEWICZEMъ NASTĘPCĄ miałъ tu odetchnienie po dalekiej i utrudzającej podróży; JEHO CESARSKA MOŚĆ zabawiłъ w Aksaju do rana dnia 21.

Дня 21-го, CESARZ JEHO MOŚĆ z JEHO WYSOKO-

съ Его Высочествомъ Наслѣдникомъ и въ сопровожденіи многочисленной свиты, имѣлъ торжественный въездъ въ Новочеркасскъ и у вратъ соборнаго храма встрѣченъ былъ Преосвященнымъ Афанасіемъ, Архіепископомъ Черкасскимъ; по выслушаніи молебствія въ церкви, Его Императорское Величество, выступивъ на средину Войскаго круга, собраннаго на Соборной Площади, вручилъ Государю Цесаревичу, какъ Атаману всѣхъ Казачьихъ Войскъ, Перночь, главную принадлежность Атаманскаго достоинства и власти, послѣ того и всѣ прочія войсковыя регаліи: булава, наставка, боболевы хвосты и знамена, снесены были въ квартиру Августѣйшаго Атамана.

22 го числа, въ праздникъ Казанскія Божія Матери, Государь Императоръ, послѣ божественной литургіи, изволилъ произвести сморть 20-ти Казачьихъ полковъ, совершавшихъ движенія свои по командамъ своего Высокаго Атамана; послѣ того, Его Величество, вмѣстѣ съ Государемъ Наслѣдникомъ обозрѣлъ Гимназію, богоугодныя заведенія и тюремный замокъ, а Его Высочество, сверхъ того, изволилъ посетить выставку мануфактурныхъ произведеній и всѣ Войсковыя присутственныя мѣста. Вечеромъ, Августѣйшіе Гости ошастливили своимъ Высочайшимъ присутствіемъ великолѣпный балъ, данный Дворянствомъ Войска Донскаго.

23-го числа, Его Императорское Величество, вмѣстѣ съ Государемъ Цесаревичемъ, изволилъ выехать изъ Новочеркасска по тракту чрезъ Воронежъ и Тулу, на Москву, куда и прибылъ въ вожделѣнномъ здравіи вечеромъ 26 го числа Октября.

— Изъ всѣхъ построекъ, которыми великолѣпный Петербургъ украшается съ каждымъ годомъ, наша публика особенно интересуется работами надъ постройкою величественной церкви Св. Исаіи, которая будетъ находиться на ряду съ величайшими зданіями Европы, и превзойдетъ ихъ богатствомъ матеріаловъ, благородствомъ и чистотою своей архитектуры. Мы находимъ въ *Journal de St. Pétersbourg* любопытную статью о произведенныхъ донинѣ работахъ надъ постройкою этого храма, и слышимъ перенести ее нашимъ читателямъ. Для составленія себѣ понятія о великолѣпнѣ сего зданія, должно себѣ представить храмъ въ 340 футовъ вышины, весь изъ мрамора и бронзы, украшенный снаружы 112 колоннами изъ краснаго гранита, расположенными по строному и правильному плану. Сверхъ того, должно присокупить къ сему, четыре фронтисписа, съ бронзовыми барельефами въ 112 футовъ въ длину, и своды съ украшеніями изъ того же металла; къ этому должно прибавить мраморный куполь въ 109 футовъ въ діаметръ, обнесенный отдѣльною колоннадою, которая начинается въ 168-ми футахъ надъ основаніемъ; вокругъ большаго купола этого богатаго зданія, на квадратномъ планѣ, должно расположить четыре малые, съ вызолоченными сводами, подобно главному. Соккупивъ все сказанное можно получить нѣкоторое понятіе о томъ, что представляетъ это зданіе уже нынѣ, и что оно будетъ въ 1841 году, къ которому надѣются окончить наружную отдѣлку храма.

Въ продолженіе трехъ лѣтъ работы надъ этимъ вѣковымъ зданіемъ были производимы съ удвоенными стараніями и дѣятельностію. Видъ этой постройки столь величественъ, что, продолжая мысленно окружающія ее лѣса, воображеніе переносится къ колоссальнымъ пирамидальнымъ массамъ, которыми гордится Египетъ.

Въ прошедшемъ году были окончены своды этого строенія; они столь высоки, что находясь во внутренности храма, съ трудомъ измѣряешь ихъ высоту. Мраморный стилобатъ купола, съ большимъ антаблеманомъ, и большая часть аттикъ окончены тремя тысячами работниковъ, которыхъ занимали ежедневно въ теченіе всего прошедшаго лѣта.

Двадцать четыре колонны купола, имѣющія 42 фута въ высоту и состоящія изъ одного куска гранита, окончены отдѣлкою. Въ прошедшую Субботу, 6-го Ноября, происходило поднятіе первой изъ сихъ колоннъ, въ присутствіи Его Превосходительства Г. на Президента Коммиссіи о строеніи Собора и Г. Членовъ сей Коммиссіи *). Поднятіе сихъ колоннъ, столь же трудное, какъ и поднятіе предъидущихъ но еще сложивъ его, было произведено подъ управленіемъ и распоряженіемъ Г. Монферана, главнаго архитектора сего зданія. Помощію подвижнаго деревяннаго стелажу должно было поднять тяжесть въ 200,000 фунтовъ, слѣшкомъ на двѣсти футовъ вышины. Совершенный успѣхъ увѣчалъ это гигантское предпріятіе, которое донинѣ еще не было производимо, и которому не представляеть примѣра ни одинъ изъ древнихъ или новыхъ памятниковъ.

*) Работы продолжались до самой ночи, и только на слѣдующее утро поставили колонну на ея основаніе.

сціа Настѣпца, licznyмъ otoczony orszakiem, odbył uroczysty wjazd do Nowoczerkaska, gdzie u podwojow świątyni Sobornej był spotkany przez Nayprzewielebniejszego Atanazego, Arcybiskupa Czerkaskiego; po wysłuchaniu modłów w cerkwi, Jego Cesarzaska Mość, wszedłszy do środka Koła Woyskowego, na Sobornym placu zebranego, podał CESARZEWICZOWI Jego Mości, jako Aamanowi wszystkich Woysk Kozackich Pernacz, główną należytość Atamańskiej godności i władzy, a potem i wszystkie inne regalia woyskowe: булава, наставка, булчуки и знамена przyniesione były do kwatery Najjaśniejszego Amana.

Dnia 22-go, w święto Najświętszey Panny Kazańskiej, Cesarz Jego Mość, po Mszy Świętey, raczył odbyć przegląd 20-tu półków Kozackich, które wykonywały swe obróty podług komendy Wysokiego Amana; potem NAYJAŚNIEJSZY PAN z CESARZEWICZEM NASTĘPCĄ obejrzał gimnazjum, dobroczynne zakłady i zamiek turemny, a Jego Wysockość raczył jeszcze odwiedzić wystawę wyrobów rękodzielniczych i wszystkie Woyskowe urzędy. Wieczorem NAYJAŚNIEYSI Goscie uszczęśliwili Naywyższą Swą bytnością bal, dany przez Dworzanstwo Woyska Donskiego.

Dnia 23-go, Cesarz Jego Mość z CESARZEWICZEM NASTĘPCĄ, raczył wyjechać z Nowoczerkaska traktem przez Woroneż i Tufę na Moskwę, dokąd w pożądaném zdrowiu przybył 26-go Października.

— Ze wszystkich gmachów, jakimi się spaniały Petersburg co rok przyozdabia, publiczność nasza szczególnie się interesuje robotami około budowania okazałej cerkwi Sw. Izaaka, która się będzie równała z największymi gmachami Europy, a przewyższy je kosztownością materyałów, szlachetnością i pięknością swej architektury. Czytamy w *Journal de St. Pétersbourg* ciekawy artykuł o wykonanych dotąd robotach około budowania tej świątyni, i śpieszymy udzielić go naszym czytelnikom. Dla wyobrażenia sobie o spaniałości tej budowy, trzeba przedstawić świątynię 340 stop wysokości, całą z marmuru i bronzu, ozdobioną zewnątrz 112 kolumnami z czerwonego granitu, podług ścisłego prawidłowego planu rozłożonemi. Nadto, należy do tego dodać cztery frontony, z bronzową rzeźbą wypukłą 112 stop wysokości, i sklepienia z ozdobami tegoż metalu; trzeba do tego jeszcze przydać kopułę marmurową, 109 stop średnicy mającą, otoczoną oddzielną kolumnadą, która się poczyną w odległości 168 stop nad fundamentem; naokoło wielkiej kopuły kosztowney tej budowy, trzeba wyprowadzić w kwadrat cztery małe kopuły, z połączonemi sklepieniami, podobne do głównej. Połączwszy to wszystko, cośmy wymienili, można powziąć niejaki wyobrażenie o tém, co już gmach ten przedstawia teraz, i co będzie przedstawiał w roku 1841, do którego spodziewają się ukończyć zewnętrzne ozdoby świątyni.

W przeciągu trzech lat, roboty około tej wiekow budowy, wykonywane były z podwojonemi usiłowaniami i czynnością. Widok tego gmachu tak jest spaniały, że posuwając daley w wyobraźni otaczające go rusztowania, imaginacya przenosi się do kolosalnych mass pyramidalnych, z których się Egipt pyszni.

W roku przeszłym zostały ukończone sklepienia tego gmachu; sklepienia te tak są wysokie, że się znajdując wewnątrz świątyni, z trudnością dościga oko ich wysokości. Marmurowy stilobat kopuły, z wielkim gzemsem, i większa część attyki zostały ukończone przez trzy tysiące robotników, którzy codziennie pracowali w przeciągu całego lata przeszłego.

Dwadzieścia cztery kolumny kopuły, mające 42 stopy wysokości i z jednej bryły granitu składające się, ukończono z roboty. W przeszłą sobotę, 6-go Listopada, odbywało się podjęcie pierwszey z tych kolumn, w obecności Jaśnie Wielmożnego Pana Prezydenta Kommissji budowania Soboru i PP. Członków tej Kommissji *). Podjęcie tych kolumn, równie trudne, jak poprzedzających, zostało dokonane pod kierunkiem i rozporządzeniem P. Montferanda, głównego architekta tej budowy. Za pomocą ruchomey drewnianej dźwigni, trzeba było podjąć ciężar 200,000 funtów wynoszący, więcej, jak na dwieście stop wysokości. Zupełny skutek uwieńczył olbrzymie to przedsięwzięcie, które dotąd nie było jeszcze wykonywane i którego nie przedstawia przykładu żaden ze starożytnych, albo nowszych pomników.

*) Roboty trwały do samey nocy, a nazajutrz zrana postawiono kolumnę na jej podstawie.

Не смотря на неблагоприятное время года, подвѣяtie и поставка прочихъ колоннъ производится безостановочно, и по всему можно надѣяться, что къ будущему Маю будутъ поставлены всѣ двадцать четыре колонны купола. (С. П.)

ИНОСТРАННЫЯ ИЗВѢСТІЯ.

А В С Т Р І Я.

Вѣна, 17-го Нолбра.

Распространившійся слухъ, будто Правительство наше намѣревалось сдѣлать заемъ, оказался ложнымъ.

— Утверждаютъ, что Баронъ *Ротшильдъ* предложилъ Правительству планъ на счетъ постройки каменнаго моста на Дунай, что уже было предполагаемо прежде, и будто Правительствомъ этотъ планъ принятъ благосклонно.

— По донесеніямъ изъ Бѣлграда, подтверждается извѣстіе, что произошли несогласія между Сербскимъ Правительствомъ и нашимъ Консуломъ, для чего вѣрно сей послѣдній будетъ отозванъ. — Извѣстный *Али-Визагъ*, Белинскій Паша, который будучи главою, послѣдняго Боснійскаго мятежа попалъ въ плѣнъ и подъ карауломъ отправленъ въ кандалахъ въ Истамбуль, помилованъ Султаномъ и вывущенъ.

— Уведомляютъ изъ Триеста отъ 12-го ч. с. м. о прибытіи туда изъ Аеннъ парохода *Левантъ*, на которомъ находился Е. К. Выс. Принцъ *Августъ* Пруссійскій а также нѣкоторые Пруссіе и Австрійскіе офицеры. (С. С.)

Ф Р А Н Ц І Я.

Парижъ, 17-го Нолбра.

По извѣстіямъ изъ Тулона отъ 15 ч. тамъ со дня на день ожидаютъ Герцоговъ *Немурскаго* и *Жоанвилскаго*. Имъ приготовили блистательный приемъ. Вѣроятно 5-го ч. они еще не вышли изъ Боны, какъ думали сначала. Герцогъ *Немурскій* изъ Тулона прямо отправится въ Парижъ а Принцъ *Жоанвилскій* на линійномъ кораблѣ *Геркулесъ* поплыветъ къ берегамъ Бразиліи.

— По письмамъ изъ Боны Генераль *Вале* отказался отъ предложеннаго ему мѣста Генераль-Губернатора.

— Подполковникъ *Деларю* третьяго дня вечеромъ отправился на курьерскихъ лошадахъ въ Тулонъ, откуда, какъ слышно, поѣдетъ въ Бону для доставленія Маршалу *Вале* весьма важныхъ дѣлешей.

— Генераль-Маркизъ *Броссеръ* дѣйствительно за нѣсколько дней прибылъ въ Парижъ. Онъ посѣтилъ Графа *Пажоль* и Военнаго Министра. Но послѣдній объявилъ ему, что онъ долженъ оставить немедленно городъ и отправиться въ Перпиньянъ, гдѣ собирается военный судъ, назначенный судить его. По письму изъ Перпиньяна, помѣщенному въ *Gazette des Tribunaux*, Генераль обвиненъ въ слѣдующихъ поступкахъ: 1) Въ притѣсненіяхъ; 2) Въ покушеніи къ подкупленію Королевскихъ чиновниковъ; 3) Въ вѣдѣлѣхъ въ дѣла, которыхъ Генераль, какъ Государствен. чиновникъ не долженъ касаться; 4) Въ замыслѣ къ вооруженію жителей противъ власти Короля.

— Генераль-Лейтенантъ, Графъ *Мусье*, вчера здѣсь скончался.

— Префектъ Полиціи въ прошлую ночь посѣщенъ былъ призванъ къ Министру Внутреннихъ Дѣлъ. Говорятъ о новооткрытомъ заговорѣ.

— Изъ Аренаберга пишутъ, что гробъ, въ которомъ заключены смертныя останки Герцогини *Сенъ-Ле* въ сопровожденіи Графа *Ташеръ-де-ля-Пажери* оттуда отправлены и будутъ доставлены въ Рюель близъ Парижа.

— Мадридскія газеты отъ 7 и 8 ч. сегодня сюда прибыли. Изъ одной статьи газеты *Мундо* видно, что 7 ч. угрожало народное возмущеніе, но предупреждено благоразумнымъ начальствомъ.

— Изъ Байонны пишутъ отъ 13 ч. „Четыре Карлистскіе баталіоны, которые недавно напали на Гуэтарію, отброшены. Они отправились потомъ въ Амурю, чтобы тамъ подкрѣпить небольшую армію *Донъ Карлоса*, которой 11 баталіоновъ едва составляютъ теперь 3,500 ч. и которые должны ожидать нападеній со стороны Бригады *Ириарта*, отправившагося 1 ч. с. м. изъ Миранды въ долину Мена. Кажется этотъ марш дѣлается по плану Генерала *Эспартеро*, который со 2 ч. с. м. съ сильнымъ отрядомъ находится въ Витторіи и можетъ быть не найдетъ послѣ такого благоприятнаго случая къ нападенію на утомленныхъ Карлистовъ, прежде нежели они получатъ огромное количество свариловъ, на дняхъ отправленныхъ изъ Байонны. Утверждаютъ, что въ Елизондо для зимняго пребыванія *Донъ-Карлоса*, построенъ великолѣпный дворецъ.

— Генераль *Эспартеро* 7 ч. с. м. съ 9 баталіона-

Pomimo złej pory roku, podjęcie i postawienie dalszych kolumn odbywa się nieustannie, i ze wszystkiego można mieć nadzieję, że do przyszłego Maja będą postawione wszystkie dwadzieścia cztery kolumny kopułowe. (P. P.)

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

А У С Т Р І Я.

Вiedeń, 17-го Listopada.

Więść rozgłoszona jakoby Rząd nasz miał zamiar zaciągnąć pożyczkę, okazała się bezzasadą.

— Zapewniają, że Baron *Rotszyld* podał Rządowi plan dotyczący budowy mostu kamiennego na Dunaju, już dawniej projektowany, co miało znaleźć dobre u Rządu przyjęcie.

— Według doniesień z Białogrodu, potwierdza się wiadomość, że zaszły nieporozumienia między Rządem Serbskim, a Konsulem naszym, z powodu których ten ostatni, odwołany zapewne zostanie. — Znany *Ali-Wizacz*, Basza Beliny, który stojąc na czele ostatniego powstania Bośniackiego, dostał się w niewolę i pod strażą okaty w kaydany, do Stambułu był odesłany, został przez Sułtana ułaskawiony i na wolność puszczony.

— Donoszą z Terzyszczy pod dniem 12 b. m. o przybyciu tam z Aten, statku parowego *Levant*, na pokładzie którego znajdował się J. K. W. Xiążę *August* Pruski, tudzież niektórzy Pruscy i Austriacy oficerowie. (G. C.)

F R A N C Y A.

Paryż, dnia 17 Listopada.

Podług wiadomości z Tulonu pod d. 15 Xiążęta *Némours* i *Joinville*, codziennie są tam oczekiwani. Przygotowano dla nich świetne przyjęcie. Zapewna nie opuścili więc dnia 5 Bony, jak z początku mieli zamiar. Xiążę *Némours* prosto z Tulonu uda się do Paryża, a Xiążę *Joinville* znowu wypłynie na okręcie liniowym *Hercules*, udając się ku brzegom Brazylii.

— Podług listów z Bony, Jenerał *Valée* wymówić się miał od ofiarowanego mu urzędu Gubernatora Jeneralnego.

— Podpółkownik *Delarue* zawczora wieczorem śpiesznie pobiegł do Tulonu, zkąd ma wypłynąć do Bony, dla wręczenia, jak słyhać, Jenerałowi *Valée*, bardzo ważnych depeszy.

— Jenerał Margrabia *Brossard* rzeczywiście przed kilką dniami przybył do Paryża. Odwiedził Hrabiego *Pajol* i Ministra Woyny. Lecz ten ostatni oświadczył mu, iż on natychmiast opuścić ma stolicę i udać się do Perpignan, gdzie się zgromadzi sąd wojenny, wyznaczony do sądenia go. Podług listu z Perpignan, umieszonego w *Gazette des Tribunaux*, Jenerał oskarżony o następujące przestępstwa: 1) Ucisk, 2) Zamiar przekupienia urzędników Królewskich, 3) Mieszanie się do rzeczy, które dla Jenerała, jako urzędnika stanu, powinny być bydy zupełnie obce, 4) Spisek do uzbrojenia mieszkańców przeciwko władzy Króla.

— Jenerał Porucznik Hrabia *Musnier* wczora tu umarł.

— Prefekt Policyi zeszytej nocy jak najszybciej powołany został do Ministra Spraw Wewnętrznych, zkąd wnoszą, że powzięte ślady o nowym spisku.

— Donoszą z Arenenbergu, że truna zawierająca zwłoki Xiężny *St. Leu*, przeprowadzana przez Hrabiego *Tacher de la Pagerie*, wyprawiona została stamtąd, dla złożenia w Ruel pod Paryżem.

— Według ostatnich doniesień z Madrytu, daty 7 i 8 b. m., z artykułu umieszczonego w gazecie *Mundo*, pokazuje się, że zanosilo się tam d. 7 na wybuchnienie zaburzeń pomiędzy ludem, ale przezorność władz zniweczyła przyzwoicie ich do skutku.

— Donoszą z Bayonny pod d. 15 Listopada: „Cztery bataliony Karlistowskie, które niedawno na Guetaria uderzyły, zostały odparte. Udały się następnie do Amurio, dla wzmocnienia tam małego korpusu *Don Carlosa*, którego 11 batalionów dziś zaledwie 3,500 ludzi rzeczywiście mają, a należy im obawiać się napadu ze strony Brygady *Iriarte*, który d. 1 b. m. wyruszył z Mirandy ku dolinie Mena. Z poruszeń tej dywizji można wnosić, że ma styczność z ogólnym planem Jenerała *Espartero*, który od d. 2 b. m. znajduje się z mocnym korpusem w Wittoryi, nieprędko zaś znajdzie równie sposobną porę do pokonania znużonych Karlistów, pierwey nim nadejdą im bardzo wielkie zapasy uzbrojenia i umundurowania, już w tych dniach z Bayonny wysłane. Zapewniają, że w Elisondo urządzono piękny pałac na zimowe mieszkanie dla *Don Carlosa*.

— Jen. *Espartero* wyruszył do Lodozy na czele 9

ми и четырьмя эскадронами отправился въ Лодозу; 9 другихъ баталіоновъ и 2 батареи должны дѣйствовать вмѣстѣ съ арміею Эспартеры. Думаютъ, что они проложатъ дорогу къ Эстеллѣ, Пампелонѣ, и Пуэнтала-Рейна.

— Вчера по полудни распространился въ Парижѣ слухъ о смерти *Донъ Карлоса*, хотя вѣрнаго тому источника немогли представить. (A.P.S.Z.)

18-го Ноября.

Новонаименованный Мексиканскій Посланникъ Г. Максимъ *Гарро*, имѣлъ честь поднести Его Велич. свою вѣрную грамоту.

— Изъ Орана получено затѣмъ извѣстіе отъ 1 ч. с. м., что Полковникъ *Менонвилъ*, лишилъ себя жизни въ Мостаганѣ выстрѣдомъ изъ пистолета, куда былъ отправленъ съ порученіемъ къ *Абдель-Каде-ру*. Непозвѣстная причина этого самоубійства, и только не подлежитъ сомнѣнію, что это произошло отъ недоразумѣній между нимъ и его переводчикомъ, котораго онъ прежде застрѣлилъ, а потомъ себя лишилъ жизни. Передъ отъѣздомъ онъ непременно требовалъ чтобы дали ему другаго переводчика, въ чемъ не получили удовольствія. Тѣло его привезено 27-го Октября изъ Маскары въ Оранъ и похоронено съ должными почестями. — Теперь носится слухъ, что дѣла наши въ Маскарѣ не очень въ выгодномъ положеніи; говорятъ о несогласіяхъ могущихъ превратиться во вражду.

— По донесеніямъ *Journal de Paris*, Французское Правительство намѣревается занять также въ Африкѣ торговый городъ Стора, лежащій на западъ отъ Бонны, не болѣе какъ на 18 миль отъ Константины. Это быть можетъ, ибо Король *Людвикъ Филиппъ*, который до сихъ поръ не очень желалъ занимать Алжиръ, перемѣнилъ теперь совершенно свое мнѣніе.

— Пишутъ изъ Байонны отъ 13 Ноября: „Въ Амурріо, главной квартирѣ *Донъ-Карлоса*, случились возмутительныя происшествія. Рѣшительныя представленія, принудили сего Принца выпустить Генерала *Виллареала*, который отправился на родину, отказываясь отъ дальнѣйшей службы. — Въ уплату отправленныхъ отсюда въѣзды для Карлистскаго войска, прислано наличными 140,000 фр. кромѣ векселей, для Эстеллы и Толосы. — Въ Ст. Себастьянѣ прибылъ отрядъ морской артиллеріи изъ Лондона, который можетъ быть полезнымъ для крѣпости Гуэтаріи, еслибъ Карлисты возобновили противу нея атаку. — *Эспартеро* оказываетъ теперь необыкновенную дѣятельность. Собирающійся при Витторіи корпусъ, будетъ состоять подъ непосредственнымъ его начальствомъ, а между тѣмъ Генералы *Але*, *Рибера* и *Ириарте*, будутъ дѣйствовать въ Наваррѣ. Несомнительно, что будетъ первымъ стараніемъ Карлистовъ, отобрать линію отъ Валкарлоса до Пампелонѣ. — Въ Наваррѣ, а именно въ долину Ронкаль, и другихъ, гдѣ мало Карлистовъ, образуются на счетъ жителей, отряды Христианскихъ волонтеровъ. Ихъ главная цѣль состоитъ въ томъ, чтобы подстергать товары, перевозимые чрезъ Французскую границу для *Донъ-Карлоса*.“

19-го Ноября.

Король изъ собственной своей кассы назначилъ 20,000 фр. для солдатъ раненыхъ при Константи-нѣ, къ сему Герцогъ *Орлеанскій* прибавилъ 10,000 фр. а Королева и Принцесса *Аделаида* 5,000 фр. — Для вдовы Генерала *Карамана*, назначилъ также Король изъ своихъ доходовъ годового пенсіона 4,000 фр.

— По послѣднимъ извѣстіямъ изъ Орана, тамъ утверждали, что особы обращающіяся ближе съ Полковникомъ *Менонвилъ*, замѣтили въ немъ съ нѣкотораго времени слѣды сумасшествія. — Тѣло Генерала *Дамрэмонта* привезено уже на пароходѣ *Stix* въ Тулонъ.

— Слышно, что Генералъ *Себастьянъ* возвратится въ Лондонъ. На его мѣсто поступитъ Герцогъ *Броли*.

— Вмѣсто Адмирала *Маккау*, который по разстроенному здоровью, долженъ возвратиться въ Европу, наименованъ Губернаторомъ Мартиники Г. *Могессъ* а Командиромъ Флота при Антиллахъ Г. *Дюное*.

20-го Ноября.

Мониторъ увѣдомляетъ, что *Ахметъ-Бей* Константинопольскій, видя невозможность бороться противъ Французскаго войска, и возвратитъ свою столицу, а при томъ видя каждый день, что его оставляютъ по колѣнія, рѣшился напоследокъ заключить миръ и просить оного. Онъ признаетъ себя побѣжденнымъ и предается въ распоряженіе Франціи. Изъ лѣса, гдѣ онъ теперь находится, онъ отправилъ своего Секретаря и Марабута съ порученіемъ ходатайствовать на счетъ мира и начать переговоры не смотря на условія.

— Правительство объявило слѣдующую депешу

batalionów piechoty i 4 szwadronów konnicy; 9 innych batalionów i dwie baterie będą działały pospół z dywizją *Espartery*. Mniemają, że uda się w kierunku na *Estellę*, *Pampelonę* i *Puente-la-Reyna*.

— Wczora mówiono w Paryżu o śmierci *Don Carlosa*, nie umiano wszakże wskazać źródła wiarogodnego, z kądby podobna wieść pochodziła.

Dnia 18.

Nowo mianowany Poseł Meksykański, P. Maximus *Garro*, miał zaszczyt złożyć Królowi, listy wierzytelne.

— Z Oranu otrzymano tu doniesienie daty 1 b. m., że Półkownik *Menonville*, odebrał sobie w Mostaganem, gdzie był wysłany ze zleceniem do *Abdel-Kadera*, życie, przez wystrzał z pistoletu. Niewiadoma jest prawdziwa przyczyna tego samobójstwa; nie ulega tylko wątpliwości, że to wynikło z nieporozumień zachodzących z przydanym mu tłumaczem, któremu pierwsi zastrzelił, a potem sobie kulą głowę zgruchotał. Nim odjechał, należało koniecznie, aby mu dano innego tłumacza, na co nieuważano. Zwłoki jego sprowadzono d. 27 Października z Maskary do Oranu i pochowano z honorami wojskowymi. — W tej chwili obiega pogłoska, że interesa nasze w Maskarze, w nienajlepszym są położeniu; mówią o nieporozumieniach mogących się w nieprzyjaźń zamienić.

— Według *Journal de Paris*, zamyśla teraz Rząd Francuzki zająć także w Afryce miasto portowe Stora, leżące na zachod Bony, najwięcej 18 lieus od Konstantyny. Bydź to może: gdyż Król *Ludwik Filip*, który był dotąd przeciwny zajmowaniu Algieru, zmienił teraz zupełnie zdanie swoje.

— Donoszą z Bayonny pod dniem 13: „W Amurrio, głównej kwaterze *Don Carlosa*, miały zayść sceny zgiełkiwe. Sprężyste przedstawienia skłoniły tego Xięcia do puszczenia na wolność Jenerała *Villaréal*, który udał się do swego rodzinnego miejsca, wymawiając się od dalszej służby. — Na zapłacenie wysłanych ztąd rzeczy dla woyska Karolistowskiego, nadesłano gotowizną 140,000 fr., prócz wexli na *Estellę* i *Tolozę*. — Do San-Sebastian przybył oddział artyllerzystów morskich z Londynu, który może bydź pomocnym warowni *Guetaria*, gdyby Karoliści attak przeciwko niej ponowili. — *Espartero* okazuje teraz niezwykłą czynność. Zgromadzający się pod Vittorią korpus, będzie zostawał pod jego bezpośredniemi rozkazami; lecz tym czasem Jenerałowie *Alaix*, *Ribero* i *Iriarte*, będą czynnemi w Nawarrze. Nie masz wątpliwości, że pierwszym dziełem Krystynistów, będzie przywrócenie linii od *Valcarlos* do *Pampelony*. — W Nawarrze, a mianowicie na dolinie *Ronkal* i innych, gdzie mało jest Karolistów, formują się kosztem mieszkańców oddziały ochotników Krystynistowskich. Głównym ich celem jest czatowanie na towary, prowadzone przez granicę Francuzką dla *Don Karlosa*.“

Dnia 19.

Król wyznaczył z swojej prywatnej szkatuły sumę 20,000 fr. dla żołnierzy rannych pod Konstantyną, do tej przydał Xiąże *Orleans* 10,000 fran., a Królowa i Xiężniczka *Adelaida* 5 000 fr. — Dla wdowy po Jenerale *Caraman*, wyznaczył Król także z dochodów swoich, pensją roczną 4 000 fr.

— Według ostatnich doniesień z Oranu, zapewniano tam, że osoby obcujące bliżej z Półkownikiem *Menonville*, dostrzegały w nim od niejakiemu czasu ślady pomieszania umysłowego. — Zwłoki Jenerała *Damrémont*, przywieziono już na statku parowym *Styx* do Tulonu.

— Słychać, że Jenerał *Sebastiani*, wróci z Londynu: miejsce jego obeymie tam Xiąże *Brogli*.

— W miejsce Admirala *Mackau*, który dla słabości zdrowia musi wracać do Europy, został mianowany Gubernatorem Martyniki Pan *Moges*, a dowódcą stanowiska przy Antyllach Pan *Dunoyer*.

Dnia 20-go.

Monitor donosi, że *Achmet*, były Bey Konstantyny, widząc niemożność walczenia z woyskiem Francuzkiem, i niepodobienstwo odzyskania stolicy swojej, a przylém widząc codziennie opuszczające go pokolenia, postanowił nareszcie zawrzeć pokoy i prosić o niego. Uznaje się on za zwyciężonego i poddaje pod rozporządzenie Francyi. Z puszczy, gdzie teraz zostaje, wysłał swego sekretarza i jednego *Marabuta*, którzy są upoważnieni starać się o pokoy i rozpoczęcie układów, bez względu na warunki.

— Rząd ogłosił depeszę z Narbouny pod d. 17 b. m.

изъ Нарбонны отъ 17-го ч. с. м.: „9-го ч. Карлисты оставили окрестности Валенции. *Talleda* обратился къ Санъ-Фелипи-де-Ксатива, куда уже прибылъ. По прибытии Генерала *Oraa* въ Гуэрту, *Kabrera* отступилъ чрезъ Мурвiedo въ Кантавіехъ увоза съ собою 70 фургоновъ съ добычею; 10-го ч. казалось бы онъ уже за предѣломъ занимаемымъ Генераломъ *Oraa*. Агенты *Kabrera* набирали рекрутъ въ окрестностяхъ Тортозы. 13-го ч. въ Рисбасъ близъ Ситгесъ, Карлисты дѣлали разнаго рода злоупотребленія. Баронъ *Meerz*, возстановилъ въ Барселлонѣ полицейское управленіе.“ (G. C.)

ВЕЛИКОБРИТАНІЯ И ИРЛАНДІЯ.

Парламентскія дѣйствія. Верхняя Палата.
Королевское засѣданіе 20 Ноября. Въ 12 час. Лордъ Канцлеръ занялъ свое мѣсто на шерстяномъ мѣшкѣ и многіе Перы прочли присягу. Палата представляла чрезвычайно блистательное зрѣлище. Число присутствовавшихъ Перскихъ супруговъ и другихъ дамъ, было больше, нежели когда либо при подобномъ случаѣ. Бархаты и шелкъ разноцвѣтные, блистали на галереѣ, а волны перьевъ развивали надъ головами дамъ. Также собраніе Перовъ въ ихъ церемональномъ платьѣ было очень многочисленно, а дипломатическій корпусъ въ разноцвѣтныхъ своихъ костюмахъ, видъ этотъ еще болѣе сдѣлалъ живописнымъ. Около 2 час. громъ пушекъ возвѣстилъ о приближеніи Ея Велич. Вскорѣ потомъ Королева вошла въ Палату предшествуемая придворными и другими Государствен. чиновниками. Лордъ *Мельбурнъ* несъ государств. мечъ а Графъ *Шефтсбуръ* государств. шляпу. Королева была въ государств. мантии а на головѣ имѣла бриллантовый вѣнецъ, бриллантовую цѣпь около шеи и равномерно богато украшенный алмазами корсетъ. Шлейфъ Королевы несли Герцогиня *Сутерландская* и Маркиза *Лансдаунъ*. Ея Велич. какъ только вошла, подала Лорду Канцлеру обыкновенную присягу, послѣ чего ораторъ и члены Нижняго Парламента явились урѣзки для слушанія тронной рѣчи Ея Велич., которая была слѣдующаго содержанія:

„Милорды и Господа!

Я сочла нужнымъ по распушеніи прежняго Парламента опять созвать васъ какъ можно скорѣе, для производства общественныхъ дѣлъ. Къ моему величайшему удовольствію, Я получаю отъ всѣхъ иностранныхъ державъ искреннѣйшія увѣренія въ дружественномъ ихъ расположеніи и истинномъ желаніи, сохранить и удержати со Мною дружественныя отношенія; и утѣшаюсь надеждою, что буду въ состояніи способствовать благу Моихъ подданныхъ, обезпеченіемъ для нихъ благодѣяній мира. — Сожалѣю, что все еще междоусобная война опустошаетъ Испанское Королевство; Я безпрестанно вѣрно исполняю обязательство Короны къ Испанской Королевѣ соразмѣрно договорамъ трактата Четвернаго Союза. — Я прикажу вамъ предложить торговый договоръ, заключенный Мною съ соединенною республикою Перу и Боливій, и надѣюсь что буду въ возможности немедленно подобнымъ образомъ сообщить вамъ о результатѣ Моихъ переговоровъ съ другими державами. — Поручаю вамъ внимательно разсмотрѣть состояніе провинціи Нижней Канады.“

„Господа Члены Нижняго Парламента!

Перемѣна престола, заставляетъ необходимо опредѣлить новый Королевскій домъ. По сему всѣ тѣ наследственные доходы, которые непосредственный Мой Предшественникъ передалъ въ общественную пользу, предоставляю неограниченно въ ваше распоряженіе, и Я распорядилась, чтобы тѣ бумаги, которые нужны для точнаго разсмотрѣнія сего предмета, были приготовлены и вамъ предложены. Весьма желательна, чтобы въ этой, какъ и во всѣхъ другихъ вѣтвяхъ управленія, расходы были удержаны въ должныхъ границахъ, однако Я увѣрена, что сдѣлаете приличное назначеніе для содержанія чести и достоинства Короны. — Исчисленія для службы на будущій годъ, будутъ приготовлены и въ обыкновенное время вамъ предложены. Я приказала, чтобы въ каждой вѣтви публичныхъ расходовъ обращались съ величайшею бережливостію.“

„Милорды и Господа!

Миръ и званіе и спокойствіе внутри, къ счастью теперь водворенные, благопріятствуютъ разсмотрѣнію тѣхъ мѣръ реформы и улучшенія, которыя могли бы быть необходимыми или приличными, и ваше естественно вниманіе тотчасъ будетъ обращено на законодательныя занятія, прерванныя нужнымъ распушеніемъ прежняго Парламента. — Результатъ изслѣдованій о состояніи бѣдныхъ въ Ирландіи, уже представленъ Парламенту, и вамъ остается обязанностію совѣщаться о семъ, не будетъ ли полезно и бла-

въ treści następującej: „Dnia 9 opuścili Karoliści okolice Walencyi. *Talleda* obrócił się na San-Felipi-de-Xativa, gdzie już wkroczył. Za przybyciem Jenerała *Oraa* do Huerta, cofnął się *Kabrera* przez Murviedo napowrót do Cantavieja, uprowadzając z sobą 70 wozów ze zdobyczą; dnia 10 zdawał się już być po zaobiegem Jenerała *Oraa*. Ajenci *Kabrera* wybierali rekrutów w okolicy Tortozy. Dnia 13 popełniali Karoliści w Risbas pod Sitges wszelkiego rodzaju zbrodni. *Baron de Meer* przywrócił w Barcelonie administracyę policyjną.“ (G. C.)

БРИТАНІЯ ВІЕЛКА І ІРЛАНДІЯ.

Чынності Парламенту. Ізба Вышша. Посідзеніа Кралеўскіе 20 Лістапада. О годз. 12-тэй Lord Канцлеръ заняў свае мейсце на ворку вѣнчаным, а wielu Паровъ чытаў прысягѣ. Ізба wystawiała nadzwyczaj świetny widok. Liczba obecnych małżonek Parowskich i innych Dam znakomitszych, była większa, aniżeli kiedykolwiek przy podobney okoliczności. Aksamit i jedwab w różnych kolorach widzieć się dawały na galerii, a morze piór, powiewało nad głowami Dam. Takież zgromadzenie Parów w swych togach było bardzo liczne, Korpus zaś dyplomatyczny w swych różnokształtnych ubiorach, przyłożył się do uczynienia tego widoku jeszcze malowniejszym. O godz. 2 huk dział oznaymił o zbliżeniu się Jey Kr. Mości. Wkrótce potem Królowa weszła do Izby, poprzedzana przez Urzędników Dworu i Dygnitarzy Państwa. Lord *Melbourn* niósł miecz Państwa, a *Grabia Shaftesbury* kapelusz Państwa. Jey Kr. Mość była w ubiorze obywatelskim i miała na głowie wieniec brylantowy, na szyi łańcuch brylantowy i również gorset, suto brylantami wysadzany. Ogon sukni Królowey, niesiony był przez *Xiężnę Southerland* i *Margrabinę Lansdowne*. Wraz po wejściu, Jey Kr. Mość w ręce Lorda Kanclerza złożyła z wyczayną przysięgę deklaracyjną, po czém Mówca i Członkowie Izby Niższej ukazali się przy kratkach dla słuchania mowy z tronu, Jey Kr. Mości, która brzmiała następnie:

„Милордовіе і Моці Пановіе!

Uznajam za dobre, znowu zwołać WPanów, jak można najprędzej po rozwiązaniu przeszłego Parlamentu, dla obrad w sprawach publicznych. Z największą moją radością, otrzymuję od wszystkich obcych Mocarstw, najwyraźniejsze zapewnienia o przyjacielskich ich uczuciach i szczerém ich życzeniu względem zachowania i utrzymania ze mną przyjaźni, i cieszę się nadzieją, że będę w stanie przyłożyć się do dobra moich poddanych, zabezpieczeniem dla nich dobrodziejstw pokoju. — Boleję, że wojna domowa pustoszy jeszcze Królestwo Hiszpanii; statecznie wiernie wypełniam zobowiązania się Korony mojej względem Królowey Hiszpańskiej, stosownie do warunków traktatu Poczwońnego Przymierza. — Każę przedłożyć WPanom układ handlowy, którym zawarła z połączoną Rzeczpospolitą Peru i Bolivi, i spodziewam się, że wkrótce będę mogła uczynić WPanom podobne udzielenia o wypadku moich układów z innemi Mocarstwami. — Polecam WPanom ścisłe rozważenie stanu prowincyi Niższej-Kanady.“

„Моці Пановіе Члѣнковіе Ізбы Ніжшэй!

Zmiana tronu, czyni koniecznym przyzwolenie nowey listy cywilney. Dla tego, wszystkie te dziedziczne dochody, które mój bezpośredni Poprzednik zostawił na rzecz publiczną, oddaję bez ograniczenia do WPanów rozporządzenia i rozkazałam, ażeby te papiery, które do zupełnego rozpoznania tego przedmiotu są koniecznymi, były przygotowane i WPanom przedłożone. Bardzo życzę, ażeby w tej, jak i innych gałęziach zarządu, wydatki utrzymaniem były w należnych granicach, jednak przekonana jestem, że WPanowie chętnie uczynią przyzwolenie stosowne do utrzymania honoru i godności Korony. — Wyliczenia dla służby na rok przyszły będą przygotowane i podane WPanom w zwyczajnym czasie. Rozkazałam, ażeby w każdej gałęzi publicznych wydatków, postępowało z największą oszczędnością.“

„Милордовіе і Моці Пановіе!

Pokozy zewnątrz, a spokojność wewnątrz, szczególnym sposobem panujące teraz, sprzyjają rozważaniu tych środków reformy i ulepszeń, które mogłyby być potrzebne albo stosowne, i uwaga WPanów naturalnie natychmiast zwrócona będzie, na prace prawodawcze, przerwane koniecznym rozwiązaniem przeszłego Parlamentu. — Okoliczność rozpoznania stanu ubogich w Irlandyi, już przedłożoną została Parlamentowi, będzie więc WPanów obowiązkiem nad tém się naradzić, ażeby nie byłoby to zbawienném i mądrém, obmyślane

горазумно, обдуманная средства призрѣнія въ семь краѣ для нуждающихся, опредѣлить закономъ. — Муниципальное управленіе городовъ и мѣстечекъ въ Ирландіи, требуетъ лучшаго устройства. — Законы, по коимъ возвышается сборъ десятины въ Ирландіи, требуютъ разсмотрѣнія и улучшенія. Будучи увѣрена, что хорошее и успешное судопроизводство, принадлежитъ къ первѣйшимъ обязанностямъ владѣтеля, поручаю вашему вниманію мѣры, которыя должны быть вамъ представлены для улучшенія закона. — Важность сихъ предложенныхъ вамъ Мною предметовъ, и необходимость, производить ихъ съ безпристрастіемъ и справедливостію, которыя доставляютъ лучший успѣхъ для ихъ благополучнаго и полезнаго разрѣшенія, не могутъ быть упущены изъ вашего виду. Находясь среди сего Парламента, первый разъ собраннаго подъ Моимъ владѣніемъ, чувствую себя расположенною, изъявить вамъ Мое довѣріе къ вашей правотѣ и мудрости. Молодые лѣта, въ которыхъ приглашена Я владѣть сими Королевствомъ, поставляютъ Меня въ непрѣмной обязанности, подъ покровомъ Всевышняго, полагать все Мое довѣріе на ваше ревностное содѣйствіе и на любовь и приверженность всего Моего народа.“

Ея Велич. читала рѣчь такъ ясно, что каждое слово понимали на галереѣ; съ особенною выразительностію говорила она о сохраненіи мира, объ обязательствахъ Короны къ Испанской Королезѣ и о введеніи бережливости. (A.P.S.Z.)

Лондонъ. 18-го Ноября.

Графъ Поццо-ди-Борго третьяго дня сюда прибылъ и имѣлъ совѣщаніе съ Лордомъ Мельбурномъ въ Министерствѣ иностранныхъ дѣлъ. — Лордъ Россель давалъ сегодня обѣдъ оратору и нѣкоторымъ членамъ Нижняго Парламента. — Г. Пиль и на будущій годъ избранъ въ ректоры Глазговскаго Университета.

— Вчера новый Лордъ Майоръ давалъ большой обѣдъ въ Гильдгаллѣ, въ той же залѣ, гдѣ было пищество для Королевы и съ тѣмъ уже украшеніемъ безъ всякой перемѣны. При семъ обѣдѣ находились также и Министры.

— Герцогъ Капуанскій и его супруга живутъ до сихъ поръ на островѣ Мальтѣ. Герцогъ предпринялъ мѣры, чтобы помириться съ братомъ своимъ Королемъ Неаполитанскимъ.

— По донесеніямъ *Morning-Chronicle* изъ Истамбула отъ 18 Октября, Султанъ будто приказалъ срубить головы *Пертеву* Пашѣ и его брату, впавшимъ недавно въ немилость и удаленнымъ отъ должности. (G. C.)

ИСПАНІЯ.

Мадридъ, 11-го Ноября.

Постановленіемъ Королевы отъ 6-го ч. с. м. наименовано 25 новыхъ Сенаторовъ. Между назначенными теперь находятся, Герцогъ Горъ, Генераль Ораа, Епископъ Заморы и Донъ Гарсія Охоа. — Новые депутаты каждый день прибываютъ въ столицу; тѣхъ, которые отправляются потрактамъ изъ Эстремадуры и Валенціи, для безопасности снабжаютъ предохранительными отрядами. Кортесы будутъ открыты 19 Ноября.

— Придворная газета напечатала рапортъ Генерала Ораа къ Военному Министру о сраженіи происходившемъ 25 и 26 ч. Октября въ долину Виларъ де Каньясъ. По сему рапорту Християносы лишились 1 Офицера и 9 солдатъ убитыми, а 1 Офицеръ и 70 солдатъ ранены. Потеря Карлистовъ гораздо значительнѣе.

— Донъ Карлосъ назначилъ Генерала Герее начальникомъ своего Генеральнаго Штаба, а временно Военнымъ Министромъ Маркиза де Бобеда. (G. C.)

Островъ Мальта.

(Окончаніе.)

Уже съ давняго времени болѣе не существуетъ Мальтійскихъ галерей. Авторъ собралъ о нихъ нѣкоторыя свѣдѣнія. Галеры были вооружены пятнадцатію орудіями. На каждой, кромѣ обычнаго числа офицеровъ, находилось сто матросовъ, 25 солдатъ, 343 приговоренныхъ къ галерамъ, по семи у каждого весла, которые были въ 44 фута 5 дюймовъ въ длину, и 61 караванли (очередные рыцари Орденна). Ужасное положеніе приговореннаго къ галерамъ превосходить все, о чемъ себѣ можно составить понятіе. Его приковывали къ скамьѣ, и онъ оставался на ней безъ всякой защиты отъ солнечнаго зноя или непогоды; здѣсь онъ ѣлъ, спалъ и кончалъ свою жизнь. При обыкновенныхъ плаваніяхъ, ихъ дѣло было не очень трудно: на галерѣ подымали нѣсколько парусовъ, и въ хорошую погоду, она плыла по морю спокойно; но когда преслѣдовали непріятельское судно, страданія гребцовъ были невыносимы.

Средки помощи для убогихъ, правомъ постановить въ томъ краѣ. — Загрядъ муниципалны мѣст и мѣстечекъ въ Ирландіи, wymaga lepszego urządzenia. — Prawa, podług których powiększa się pobór dziesięcin w Irlandyi, potrzebują rozpatrzenia i ulepszenia. Będąc przeświadczoną, że dobre i czynne sądownictwo, należy do pierwszych obowiązków władcy, polecam uwadze W Panów środki, które do ulepszenia wydziału sprawiedliwości mają być W Panom przełożone. Wysoka wartość tych podanych przeze Mnie W Panom przedmiotów i konieczność roztrząśnienia ich z bezstronnością i słusznością, która zapewniają najlepszy skutek szczęśliwego i pożytecznego ich rozwiązania, nie mogą uść przed bacnością W Panów. Widząc Siebie w pośrodku tego Parlamentu, pierwszy raz zgromadzonego pod moim panowaniem, czuję się natchnioną, oświadczyć zaufanie moje ku prawości i mądrości W Panów. Wiek młody, w którym powołana jestem do rządzenia tym Królestwem, podaje mi za szczególny obowiązek, pod opieką Opatrzności, położyć całą moją ufność w szczerem W Panów dopomaganiu, oraz w miłości i przychylności całego mojego narodu.“

Jey Kr. Mość czytała mowę tak wyraźnie, że każde słowo na galerii rozumianem było; ze szczególną dobitnością wymawiała czytając o utrzymaniu pokoju, zobowiązaniach korony względem Królowej Hiszpańskiej i o wprowadzeniu ścisłej oszczędności. (A.P.S.Z.)

Londyn, dnia 18-go Listopada.

Hrabia Pozzo-di-Borgo przybył tu zawczora i miał konferencyę z Lordem Melbourne, w Ministerjum interesów zagranicznych. — Lord Russel dawał dziś obiad dla Mówcy i niektórych Członków Izby Niższej. — Pan Peel został i na rok następny, obrany Rektorem Uniwersytetu w Glasgowie.

— Wczora dawał nowy Lord-Major wielki obiad w Guildhall, w teysamej sali, gdzie była uczta dla Królowey, i z tѣm samѣm teysali przystrojeniem, w nieczem jeszcze niezmienionѣm. Na tym obiedzie znajdowali się także i Ministrowie.

— Xiążę Kapuy i jego małżonka, mieszkają dotąd na wyspie Malcie. Xiążę poczynił kroki, aby się pogodzić z bratem, Królem Neapolitańskim.

— Podług udzielonych przez *Morning-Chronicle* wiadomości ze Stambułu pod datą 18 Października, miał Sułtan wydać polecenie, ażeby ścięci zostali *Pertew* Basza i brat jego, nie dawno z urzędu i łaski Sułtańskiej oddaleni. (G. C.)

HISZPANIA.

Madryt, dnia 11 Listopada.

Dekret Królowy z dnia 6. b. m., obejmuje 25 nowych mianowań na Senatorów. Między mianowanymi teraz, są Xiążę Gor, Jenerał Oраа, Biskup Zаморы i Don Garcia Ochoa. — Nowi Deputowani przybywają codziennie do stolicy; tym, którzy się udają gościnnymi z Estramadury i Walencyi, są wszędzie przygotowane eskorty dla ich bezpieczeństwa. Kortezy będą otwarte dnia 19 Listopada.

— Gazeta Dworska umieściła rapport Jenerała Oраа do Ministra Woyny, o bitwie stoczoney dnia 25 i 26 Października na dolinie Vilar de Cañas. Podług tego rapportu, stracili Krystyniści jednego oficera i 9 ludzi w zabitych, mają zaś jednego oficera i 70 ranionych. Strata Karolistów, jest daleko więkша.

— Don Carlos mianował Jenerała Guergue, Szefem swego Sztabu Głównego, a tymczasowym Ministrem Woyny, Margrabiego de Bobeda. (G. C.)

WYSPA MALTA.

(Dokończenie.)

Od dawnego już czasu nie istnieją galery Maltańskie. Autor zebrał o nich niektóre wiadomości. Galery były uzbrojone piętnastu działami. Na każdej, oprócz zwyczajnej liczby oficerów, znajdowało się sto matków, 25 żołnierzy, 343 osadzonych na galery, po siedmiu przy każdym wiosle, które miały 44 stopy i 5 cali długości i 61 karawanlow (kolejowi rycerze Zakonu). Okropny stan osadzonego na galery przechodzi wszystko, co tylko można sobie wyobrazić. Przykazywano go do ławki, na której zostawał bez wszelkiej zastony od skwaru słońca albo niepogody; tu jadł, spał i kończył swe życie. W zwyczajnych żeglugach, obowiązek ich nie bardzo był ciężki: na galerze rozpinali kilka żagli, i w czasie pięknej pogody, płynęła ona po morzu spokojnie; ale kiedy ścigali okręt nieprzyjacielski, męki wiosłarzy były do niewiast. Te ścigania często trwały do dziesięciu, dwunastu i czternaśtu dni, i w ówczas tylko przesta-

Такія преслѣдованія часто продолжались до десяти, двѣнадцати, четырнадцати дней, и ихъ прекращали только, когда гребцы совершенно изнемогали отъ усталости. Сколько крика, проклятій, раздавалось на галерѣ, быстро пробѣзавшей волны! Непріятель почти никогда не убивалъ этихъ гребцовъ, а при всемъ томъ, между ними смертность была весьма значительна. Изъ всѣхъ странъ южной Европы Мальтійскому Ордену дарили преступниковъ для пополненія экипажа галеръ; туда же поступали Турецкіе и Африканскіе военнопленные, и не смотря на то, никогда не считалось полного числа гребцовъ.

Последнее замѣчательное плаваніе было совершено въ Февраль мѣсяцъ 1783 года, по случаю большаго землетрясенія въ Сициліи. По полученіи въ Мальтѣ извѣстій объ этомъ бѣдствіи, галеры были немедленно выведены изъ арсенала; ихъ нагрузили жизненными припасами, одеждою, и т. п., отрядили въ экспедицію хирурговъ, и на слѣдующее утро они вышли въ Реджіо и Мессину для подаванія помощи разореннымъ жителямъ. Въ слѣдующій годъ галеры участвовали въ экспедиціи Испанцевъ противъ Алжира, и Мальтійскіе рыцари своими отважными дѣйствіями покрылись въ эту трудную кампанію новою славою. Нынѣ стоятъ Англійскіе корабли на мѣстѣ, которое занимали Мальтійскія галеры, и флагъ Англійскаго Адмирала развѣвается на домъ бывшаго начальника галеръ.

Богоугодныя заведенія на островѣ Мальтѣ отличны; они представляютъ убѣжище страдающимъ, не покровительствуя лѣности и тунеядства. Въ *Ospizio* принимаютъ только престарѣлыхъ и страдающихъ; обращеніе съ ними кроткое, пища здоровая и изобильная, одежда удобная. Каждый презрѣемый обходится въ недѣлю въ одинъ шиллингъ и два пенса. *Casa d'industria*, также богоугодное заведеніе Ла Валетты, не достигаетъ совершенно своей цѣли; она находится подъ заведываніемъ нѣкоторыхъ духовныхъ лицъ и молодыхъ дамъ. Здѣсь воспитываютъ известное число дѣвицъ, и обучаютъ ихъ различнымъ рукодѣльямъ и ремесламъ. Однѣ вышивають, другія шьютъ башмаки, выють сигары, придаютъ, шьютъ шляпки и приготавливаются въ модистки. Родители навѣщаютъ своихъ дѣтей каждую недѣлю, но имъ не позволено подходить къ нимъ слишкомъ близко, и они должны оставаться отъ нихъ въ шести футахъ. Къ несчастію, молодія дѣвочки принимаютъ въ этой *Casa* привычки, несоотвѣтствующія ихъ сословію. По возвращеніи въ родительскій домъ, они должны переносить ужасныя испытанія. Во всю молодость не ощущали они ни въ чемъ недостатка, и не могутъ привыкнуть къ бѣдности своихъ родителей. Въмѣсто занятій пріятныхъ, ихъ ожидаютъ тяжкія работы; вмѣсто нѣжности, съ которою съ ними обращался дотошъ, они слышатъ обидныя названія *бѣлоругекъ*, и т. п.

Бѣдность составляетъ отличительную черту острова Мальты; только тотъ, кто жилъ въ Ирландіи, не будетъ пораженъ ею. Однако же климатъ нѣсколько смягчаетъ это бѣдственное положеніе: нищету легче сносить при благорастворенномъ воздухѣ и подъ яснымъ небомъ. Нищія здѣсь какъ бы выходятъ изъ-подъ мостовой. Невозможно узнать откуда они явятся. Подайте милостыню одному изъ нихъ, васъ въ ту же минуту окружитъ толпа этихъ несчастныхъ. Протяните руку къ ребенку, пятьдесятъ рученокъ бросятся за вашимъ грошемъ. Но къ этому привыкаешь наконецъ до того, что съ величайшимъ хладнокровіемъ слушаешь: *Carità!... nix mangiare... nix padre... nix madre... nix pane per i piccioli in casa.*

Мальтійцы вообще склонны къ переселеніямъ; въ Варварійскихъ владѣніяхъ и въ Левантѣ ихъ встрѣчаешь во множествѣ; но они не извлекаютъ изъ этихъ переселеній существенныхъ выгодъ, потому что не поселяются, а только стараются пріобрѣсти небольшой капиталъ, потомъ возвращаются на сохранившуюся на чужбинѣ привязанность къ своей родинѣ въ особенности потому, что нигдѣ не исполняютъ священныхъ обрядовъ столь ревностно, какъ на островѣ Мальтѣ. Тамъ считается двадцать четыре деревни (*casal*), и въ каждой изъ нихъ находится церковь, которая по архитектурѣ была бы замѣчательна даже и въ большомъ городѣ; повсюду совершаются церковныя празднества, и духовныя процессіи проходятъ по всему острову. По этому, Мальтійцы почитаютъ возвращеніе на родину своимъ священнымъ долгомъ.

Жители Мальты способны въ высокой степени къ ремесламъ и къ искусствамъ; но, кажется, именно отъ этой способности никогда не достигаютъ замѣчательнаго совершенства. Они воздвигаютъ

wano ścigać, kiedy wiosłarze zupełnie tracili siły od z mordowania. Ilek krzyku, przekleństw rozlegało się na galerze, szybko przerynającey bałwany! Nieprzyjacieli nigdy prawie nie zabijał tych wiosłarzy, z tém wszystkiém, śmiertelność była między niemi nader znaczna. Ze wszystkich krajów Europy południowej, Zakonowi Maltańskiemu przysyłano w darze zbrodniarzy dla zapełnienia ekipażu galer; tam także posyłało Turckich i Afrykańskich jeńców wojskowych, pomimo to jednak, nie było nigdy pełney liczby wiosłarzy.

Ostatnią godną uwagi żeglugę odbyto w Lutym 1783 roku, z okoliczności wielkiego trzęsienia ziemi w Sycylii. Po otrzymaniu w Malcie wiadomości o tém nieszczęściu, galery były natychmiast wyprowadzone z arsenału; naładowano je żywnością, odzieniem i t. d., przeznaczono do wyprawy chirurgów, a nazajutrz wypłynięto do Reggio i Messyny dla podania pomocy zrujnowanym mieszkańcom. W roku następnym galery należały do wyprawy Hiszpanów przeciwko Algierowi, i Maltańscy rycerze przez odważne swe czyny odkryli się w tej trudney kampanii nową sławą. Teraz stoją Angielskie okręty na miejscu, które Maltańskie galery zajmowały, a bandera Angielskiego Admirała powiewa na domie byłego naczelnika galer.

Dobroczyenne zakłady na wyspie Malcie dobrze są urządzone; dają one przytułek cierpiącym, nie znosząc próżniactwa i darmojadów. W *Ospizio* przyjmują tylko zestarzałych i cierpiących; postępują z nimi łagodnie, pokarm mają zdrowy i w obfitości, odzienienie wygodne. Każdego przytułek tam mającego utrzymanie kosztuje natydzien jeden szyling i dwie pensy. *Casa d'industria*, także dobroczynny zakład Valetty, nie osiąga zupełnego swojego celu; znajduje się on pod dozorem niektórych osób duchownych i młodych Dam. Wychowują tu pewną liczbę młodych panien, i uczą je rozmaitych robot ręcznych i rzemioł. Jedne wyszywają, drugie szyją trzewiki, zwijają cygaro, przędą, szyją kapelusze i sposobią się na modniarki. Rodzice odwiedzają co tydzień swe dzieci, ale nie pozwolono im zanadto się do nich przybliżać, muszą więc o sześć stop od nich zostawać. Na nieszczęście, młode dziewczęta nabierają w tej *Casa* nawyknięcia, ich stanowi nieodpowiednego. Za powrotem do domu rodzicielskiego, muszą okropnie znosić doświadczenia. Przez całą swą młodość nie cierpiły w niczem niedostatku, i nie mogą przywyknąć do ubóstwa swych rodziców. Zamiast zatrudnień przyjemnych, oczekują ich ciężkie roboty; zamiast delikatności, z jaką dotąd z nimi postępowano, słyszą hańbiące nazwania *pieszczotek* i t. p.

Ubóstwo stanowi odznaczający rys wyspy Malty. Ten tylko, kto żył w Irlandyi, nie będzie niemi przerażony. Jednakże klimat łagodni nieco ten stan nieszczęśliwy: ubóstwo łatwiej jest znosić pod pogodnym niebem i przyjemnym powietrzem. Ubodzy wychodzą tu jakby zpod ziemi. Nie można zgadnąć, z kąd się oni biorą. Jeżeli jednemu z nich dasz jałmużnę, w tejże chwili otoczą cię tłumy tych nieszczęśliwych. Wyciągnij rękę ku dziecku, pięćdziesiąt rączek rzuci się za twym groszem. Ale nakoniec tak się do tego przywyka, że z największą obojętnością słyszysz: *Carità!... nix mangiare... nix padre... nix madre... nix pane per i piccioli in casa.*

W ogólności Maltańczycy skłonni są do przesiedleń; w posiadłościach Barbaryjskich i w Lewancie mnóstwo się ich napotyka; ale, nie odnoszą oni z tych przesiedleń rzeczywistych korzyści, dla tego, że nie osiadają, ale starają się tylko dorobić niewielkiego kapitału, potem powracają na swą skałę i tam dom dla siebie budują. Maltańczycy zachowują w obcych krajach przywiązanie do swych oyczyzny jedynie tylko dla tego, że nigdzie nie odbywają świętych obrzędów tak gorliwie, jak na wyspie Malcie. Liczą tam dwadzieścia cztery wsie (*casal*), a w każdej z nich znajduje się kościół, który co do architektury zasługiwałby na uwagę w wielkiem nawet mieście; wszędzie odbywają się uroczystości kościelne, a processya duchowna po całej przechodzi wyspie. Dla teyto puczyny, Maltańczycy powrót do oyczyzny za świętą poczytują sobie obowiązek.

Mieszkańce Malty w wysokim stopniu zdolni są do rzemioł i sztuk, ale, jak się zdaje, dla tey właśnie zdolności nie dochodzą nigdy do znaczney doskonałości. Wznoszą obszerne budowy, do klimatu zastoso-

обширныя строения, приспособленныя къ климату, и между тѣмъ, нельзя сказать, чтобы Мальта произвела хотя одного архитектора, который бы умѣлъ сообщить своимъ постройкамъ изящный видъ и должную пропорцію. Ла Валетта, вообще удивительна; она построена прочно и удобно, по регулярному плану, но ни одна изъ ея частей не выдержитъ анализа. Церкви построены безъ вкуса, и удивляютъ только величиною. Вниманіи путешественника достойны на всемъ островѣ только два или три барскіе дома, построенные Италіянцами, и морской госпиталь, исполненный по планамъ Полковника Сира Джоржа Уейтлора. Мальтійцы искусны въ ваяніи; бюсты ихъ работы довольно схожи; они также составляютъ весьма мелкія мозаики, но, не смотря на то, нельзя назвать ни одного замѣчательнаго скульптора, хотя надгробные камни Мальтійскихъ рыцарей имъ представляли частые случаи къ развитію генія и таланта. Многіе изъ нихъ рисуютъ, занимаются живописью; большія фрески украшаютъ стѣны и плафоны богачей; роскошь Ордена могла бы казаться, возбудить въ нихъ старанія; со времени владѣнія островомъ Англичанами, молодые художники были посылаемы въ Римъ; но при всемъ томъ, Мальта не произвела ни одного живописца. Мальтійцы любятъ музыку; съ утра до вечера раздаются пѣсни; гостей принимаютъ и провожаютъ съ музыкою; она неразлучна ни съ однимъ празднествомъ, и, все-таки Мальта не произвела ни одного отличнаго музыканта. Они имѣютъ девять мѣсяцевъ въ году Италіанскую оперу, не уступающую ни чѣмъ лучшей части театровъ въ Италіи, а Мальта можетъ указать только на одного композитора, и этотъ, притомъ, писалъ музыку для водевилей *); она не имѣла ни одного пѣвца, хотя климатъ благопріятенъ для развитія голоса.

Мальтійцы въ равной степени отстаютъ въ Наукахъ и Словесности. Иногда выйдетъ элегія, брошюрка о чумѣ, ода на дружбу или разсужденіе о разведеніи шелковичнаго червя; ни одно важное сочиненіе не вышло изъ пера Мальтійца. При ясномъ небѣ, они не думаютъ объ Астрономіи, и при великихъ дѣяніяхъ ихъ Ордена, между ними не нашлось ни одного историка.

Какой причинѣ должно приписать это странное явленіе? Относительно Словесности, нѣкоторые полагаютъ, что языкъ Мальтійцевъ не обработанъ, и по этому неспособенъ къ литературнымъ произведеніямъ. Но этой отговорки допустить невозможно; въ высшемъ обществѣ говорятъ весьма чисто по-Италіански, и притомъ во многихъ странахъ народъ говорить на необработанномъ нарѣчьи. Альфіери упрекалъ въ своихъ земляковъ, и между тѣмъ писалъ; Сильвіо Пеллико также родился въ Пиемонтѣ. Другіе полагаютъ, что причина тому заключается въ Африканскомъ и Маврскомъ происхожденіи жителей Мальты. Но различіе, встречаемое между Италіянцами и Сицилійцами не служитъ ли тому сильнѣйшимъ опроверженіемъ? У Мальтійцевъ физіономія совершенно Египетская; они, какъ Египтяне, терпѣливы, умеренны въ пищѣ; высокаго роста; взоръ ихъ безпокоенъ; лобъ малъ и низокъ.

Съ другой стороны, можетъ быть, не признаютъ вліянія Африканскаго происхожденія, утверждая, что разумомъ, дарованнымъ человѣку свыше, надѣлены въ равной степени всѣ племена и народы. Но, видя съ самыхъ отдаленныхъ временъ преобладаніе бѣлыхъ надъ неграми, не должно ли признать нѣкоторое различіе между этими двумя племенами. Не говоря о физической натурѣ, не были ли Варварійскія владѣнія образованы и просвѣщены Римскими патриціями, Христіанскими Епископами и, въ послѣдствіи, фанатическими Мусульманами? Всѣ зданія, развалины коихъ находятся въ этой странѣ, построены или Римлянами, или Аравітянами. Величіе Карфагена должно приписать колоніямъ Финикійцевъ. Египетъ занимаетъ важное мѣсто въ летописяхъ Исторіи; но изъ оставшагося по немъ что доказываетъ высокую степень умственной образованности его жителей? Пирамиды возведены одною физическою силою, для возбужденія удивленія и наперекоръ могуществу времени. Ихъ статуи представляютъ гигантскія и огромныя каррикатуры человѣческихъ формъ; ихъ живопись не можетъ сравниться даже съ нашими грубѣйшими картинами, вставляемыми въ волшебный фонарь. Намъ, можетъ быть, указать на каналы: они, въ самомъ дѣлѣ, удивительны, но гдѣ дѣло идетъ о первыхъ жизненныхъ потребностяхъ, мы находимъ точно ту же дѣятельность у пчелъ, муравьевъ и бобровъ. (См. II.)

wane, a tym czasem, nie można powiedzieć, ażeby Malta choćby jednego wydała architekta, któryby umiał swym budowom nadać piękny kształt i należytą proporcją. W powszechności, Valetta jest zadziwiająca; wybudowana jest trwale i wygodnie, podług regularnego planu, ale żadna z jej części nie wytrzyma analizmu. Kościoły wybudowane są bez gustu, i wielkością tylko zastanawiają. Na całej wyspie godne są uwagi podróżującego tylko dwa albo trzy domy obywatelskie, przez Włochów wybudowane, i szpital morski, postawiony podług planu Półkownika Sir George Waytlor. Maltańczycy zdani są do sznycerstwa; popiersia ich roboty dość są podobne; układają także bardzo małe mozaiki, pomimo to jednak, nie można nazwać żadnego dobrym rzeźbiarzem, chociaż nagrobki rycerzy Maltańskich nastroczały im częste zdarzenia ku rozwinięciu geniuszu i talentu. Wielu z nich rysuje, zajmuje się malarstwem; wielkie afresco ozdabiają ściany i sklepienia magnatów; zdaje się, że zbytek Zakonu mógłby w nich wzbudzić starania; od czasu wladania wyspą przez Anglików, młodzi artyści posyłani byli do Rzymu; z tem wszystkiem, Malta żadnego nie wydała malarza. Maltańczycy lubią muzykę i od rana do wieczora rozlegają się śpiewy; gości przyjmują i przeprowadzają z muzyką; nieoddzielną jest ona od żadnej uroczystości, pomimo to jednakże, Malta nie wydała żadnego muzyka odznaczającego się. Mają przez dziewięć miesięcy w roku operę Włoską, nieustępującą w niczem większej części teatrom we Włoszech, a Malta jednego tylko może ukazać kompozytora, i ten układał tylko muzykę do wodewillów *); nie miała ona żadnego śpiewaka, chociaż klimat sprzyja do rozwinięcia głosu.

W równymże stopniu pozostali Maltańczycy w naukach i literaturze. Niekiedy wyjdzie elegia, broszurka o powietrzu morowem, oda na ślub, albo rozprawa o rozmnożeniu jedwabników; żadne ważne dzieło nie wyszło z pióra Maltańczyka. Pod pogodnym niebem, nie myślą o Astronomii, i wśród wielkich dzieł ich Zakonu, żaden historyk nie znalazł się między nimi.

Jakiey przyczynie należy przypisać dziwne to zjawisko? Co do Literatury, sądzą niektórzy, iż język Maltańczyków nie jest ukształcony, a zatem nie zdalny do utworów piśmiennych. Ale na tę wymówkę przystać nie można; w wyższym towarzystwie mówią bardzo dobrze po Włosku, a przytem w wielu krajach lud rozmawia prostym dyalektem. Alfieri zarzucał to swym ziomkom, i tym czasem pisał; Silvio Pellico narodził się także w Piemontcie. Inni mniemają, że przyczyna tego zawiera się w pochodzeniu mieszkańców Malty od Afrykanów i Maurów. Ale różnica, napotykana między Włochami a Sycylińczykami, nie jestże dostatecznym zbiciem tego wniosku? Maltańczycy mają postać zupełnie Egiptską; jak Egipcyanie są cierpliwi, umiarkowani w pokarmach; urodzivi, spójrzenia niespokojnego; czoła małego i niskiego.

Z drugiej strony, bydyż może, że nie uznają wpływu Afrykańskiego pochodzenia, zapewniając, że rozumem, darowanym człowiekowi przez Najwyższego, obdarzeni są w równej mierze wszystkie pokolenia i narody. ale od najodleglejszych czasów widząc wyższość białych nad czarnymi, czyliż nie należy przyznać niejakięs różnicy między temi dwoma pokoleniami. Nie mówiąc o naturze fizycznej, azaż posiadłości Barbarzyńskie nie były ucywilizowane i oświecone przez Rzymskich Patrycyuszów, Chrześcijańskich Biskupów, i nakoniec przez fanatycznych Muzulmanów? Wszystkie budowy, których rozwaliny znajdują się w tym kraju; wzniesione są albo przez Rzymian, albo przez Arabów. Wielkość Kartaginy należy przypisać osadom Fenicyan. Egipt ważne zajmuje miejsce w latopisach historyi; ale z pozostałego po nim, cóż dowodzi o wysokim stopniu moralnej cywilizacji jego mieszkańców? Piryamidy wzniesione zostały samą tylko siłą fizyczną, dla wzbudzenia podziwiania i na przekór potędze czasu. Ich posągi wystawiają oku olbrzymie i ogromne karykatury kształtów ludzkich, ich malarstwo nie może się nawet porównać z naszymi najgorszymi obrazami, do czarnoxigiekich latarni wystawianemi. Ukażą nam zapewna kanały: w samej rzeczy są one zadziwiające, ale gdzie rzecz idzie o pierwszych potrzebach życia, znajdujemy też samą czynność u pszczoł, mrówek i bobrów. (P. P.)

*) Авторъ вѣроятно говоритъ о Николо.

*) Autor zdaje się mówić o Nicole.